

VITÉZVÁRI BÁRÓ SIMONYI JÓZSEF.

II.

A pancsovai összecsapásban Simonyinak csak a szemlélő szerepe jutott. Hiába festett magának bajuszt, azért mégis 18-ik életéve mellett is gyerekeknek nézték a «nagy bajuszu katonák» s kemény ripakodással kergették vissza a «tentásképű deákat», ne lábatlankodjék közöttük.

De csakhamar ő maga is részt vett a viaskodásban.

Pancsováról a törökök Belgrádba huzódtak vissza, gr. Nauendorf csapata pedig Zimonyig nyomult, hol már vasasok és uhlánusok tanyáztak. Maga II. József is megjelent a táborban s mivel késő ősze fordult az idő, elrendelte a téli szállásra való vonulást, előbb azonban szétromboltatta a besanyai sánczokat, hogy fölmentse az őrzésükkel járó terhek alól a katonákat. A szétrombolás 1788 november 10-én történt s már másnap, nov. 11-én virradóra nagy számú török lovasság kelt át a Száván. Huszárok, vasasok s uhlánusok mentek eléjük hg. Waldeck tábornok vezetése alatt s Besanyánál összecsaptak velük.

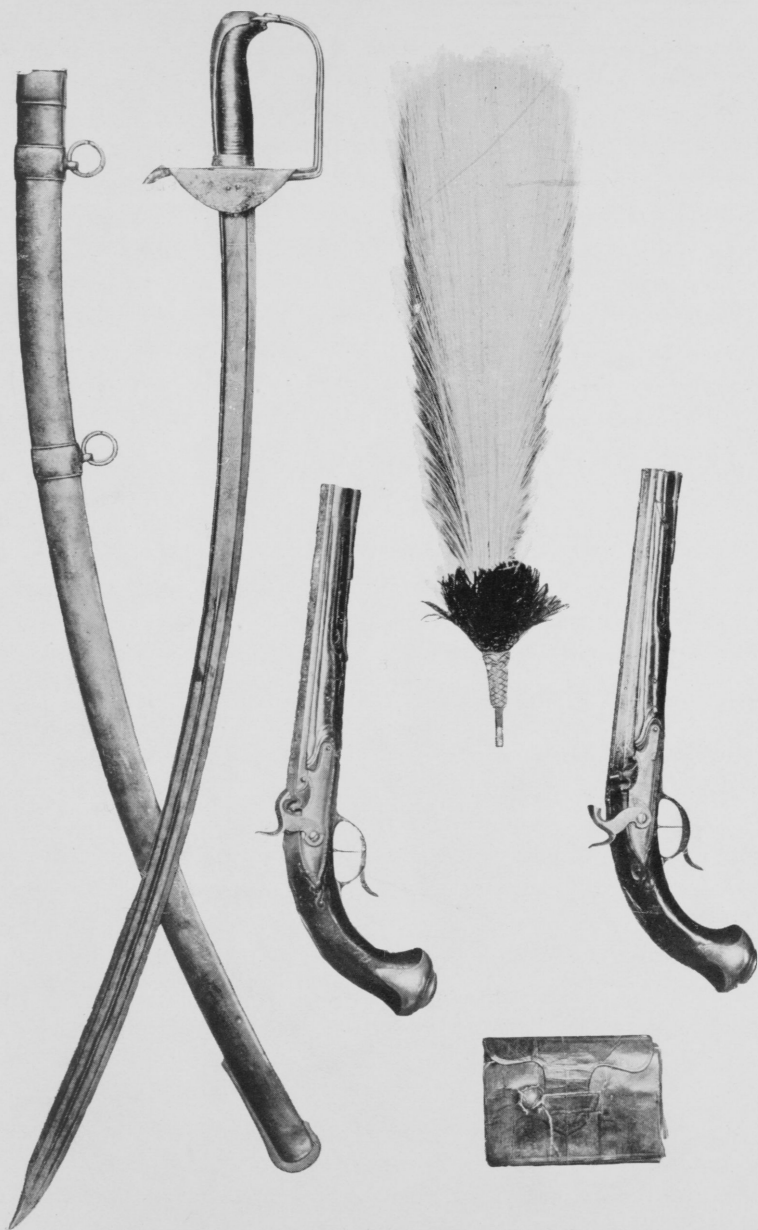
Ekkor esett át Simonyi az első vérkeresztségen, a mit csakis a Nagy Pállal közölt elbeszélése után ismerünk.¹ E szerint mikor látta a csapatok előnyomulását, ő is fölnyergelte öreg rossz sárga lovát s ezrede után nyargalt, mely épen támadásra készült a jobb szárnyon. Simonyit visszakergették ugyan az öreg huszárok, de midőn a törökök nagy zajjal a huszárokra rontottak, ő is közéjük lőtt karabélyával. Kárt ugyan nem tett köztük, de lova megijedt s elragadta; alig hogy megfékezte,

¹ Vitézvári b. Simonyi J. élete leírása. Pest. 1819. 16 és kk. ll.

neki szegezett dsidával egy török lovas vágatott feléje, Simonyi rásütötte pisztolyait, de egyik pisztolya sem talált, mire a végső szükségben a török szeme közé vágta az üres pisztolyt s olyan erővel találta, hogy a török elejtve dsidáját, lefordult a lóru. Most egy csillogó, aranyos ruházatú és fényes lószerszámú török rontott rá s kardjával mély sebet ejtett szeme és füle között a rá bámuló Simonyi balorczáján. Két huszár ment segítségére, a kik összevagdalták az előkelő török tisztet s megmentették Simonyit a biztos haláltól. Ezt a viaskodást több tábornoktól környezve végig nézte egy dombrul József császár is. Midőn Simonyi véresen hátra felé huzódott, kíséretével együtt eléje ment a császár, de Simonyi jobban megijedt tőle, mint a töröktől s más irányba fordítva lovát, elnyargalt előle.

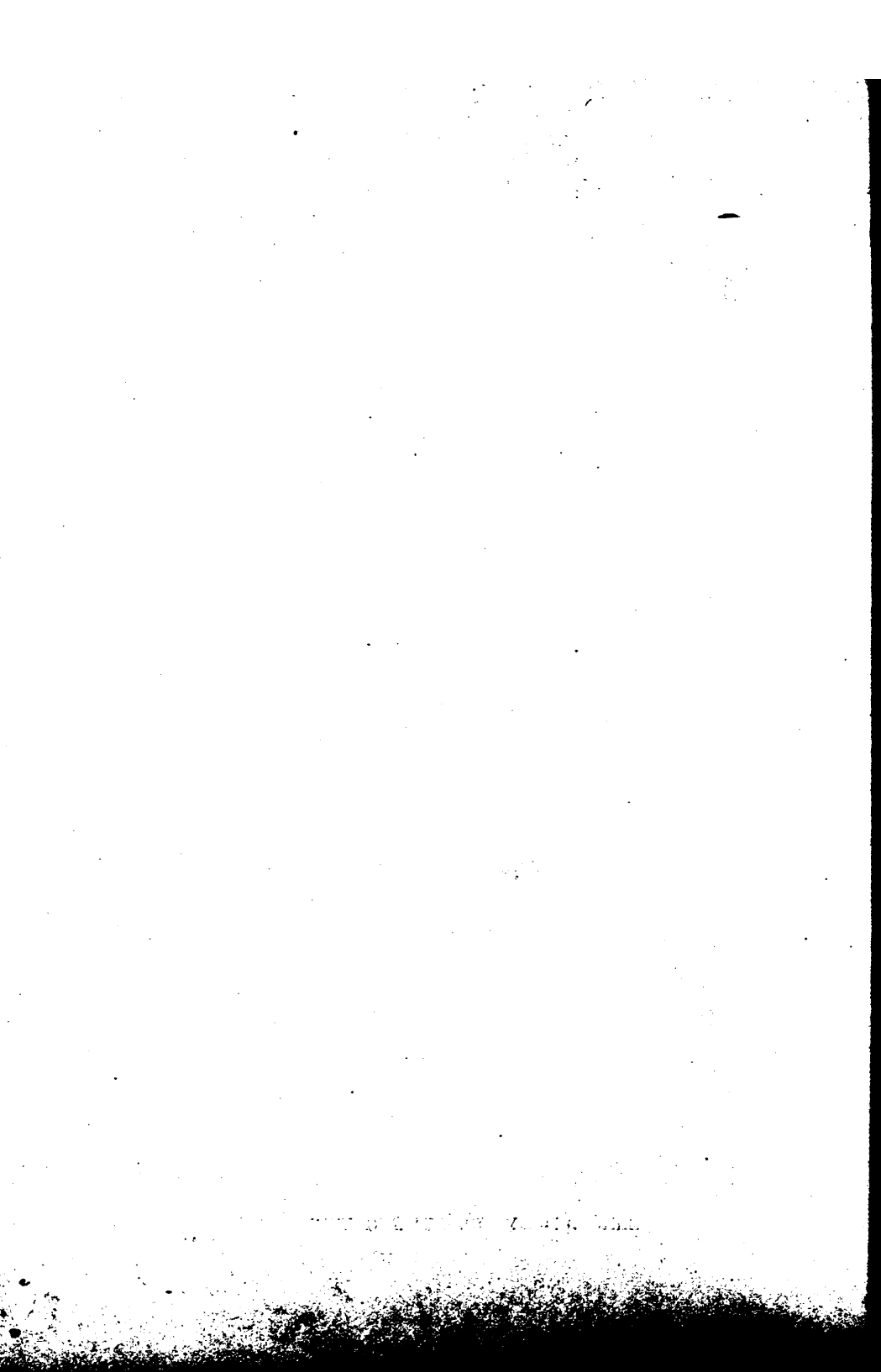
Sebével kórházba került s ekkor történt meg vele az a kellemetlen eset, hogy a főorvos által neki rendelt orvosságot fölcsesérlte a chirurgus egy megvesszőzött katona részére készített kenőccsel, a mit Simonyi nagy keservesen elfogyasztott ugyan, de annyira rosszul lett utánna, hogy csaknem belehalt.

De kiheverte s a mint meggyógyult, vissza ment ezredéhez, mely az akkor Bánátnak nevezett délvidék gyér népességű részeiben tanyázott. Keserves volt az itteni téli táborozás. Falut 3—4 napi járó földön sem igen lehetett találni, földélhez, élelemhez bajosan jutottak. Koplaltak is eleget s különösen érezték a kenyér hiányát; még a főtisztek is féltett kincsként őriztek egy darab komisz kenyeret, a közlegényeknek azonban — ha portyázás közben egy-egy marhára tudtak szert tenni — kenyér nélkül kellett elfogyasztani, a só hiányában puskaporral készített kövér gulyáshust. Ruhát nem tudtak váltani, egészen lerongyolódtak, a legnagyobb fergetegben havas szeles esőben a sík mezőn tanyáztak, még a kardot sem oldhatták le heteken keresztül. A keserves napok és éjszakák ezen végnélküli sorozatában különösen kivált egy, mely leginkább megmaradt Simonyi emlékezetében. Valamelyik este felé óriási zivatar támadt s a bőrig átázott és több napi terhes és fásztó szolgálatban kimerült Simonyi hasztalan keresett a csizmaszárig erő latyakban valami szárazabb helyet, hogy egy kissé kipihenje magát, utoljára is a karókra kifeszített kötelet vette a hóna alá s így pró-

A Magyar Nemzeti Múzeumban.

BÁRÓ SIMONYI JÓZSEF FEGYVEREI.

bált aludni, de a mint egy kissé elszunyadt, mindjárt a sárba bukott, végre is egy darab fára akadt s ott össze zsugorodva várta be a reggelt.¹

Nem csoda, ha ily körülmények közt nagyobb pusztitást vitt véghez a seregben járványos betegség, mint a tulajdonképeni háború. Maga II. József is a halálos kór csirájával tért vissza Bécsbe a zimonyi táborból. Simonyi azonban betegség nélkül húzta ki az 1789-ki esztendőt.

E közben 1789 okt. 8-án Laudon bevette Belgrádot s ezzel jóformán véget is ért a háború, bár a hivatalos fegyverszünetet csaknem egy év múlva, 1790 szept. 19-én kötötték meg Gyurgyevóban, a békét pedig még később, 1791 aug. 4-én Sziszto-vóban.

Már 1790 elején Győrbe rendelték téli szállásra a Wurmser-huszárokat. Simonyi ekkor már nem volt közlegény, előbb vicefrajter, majd vicekaplár lett, hogy aztán fokról-fokra egész az ezredességig emelkedjék. Az ezred tisztikarából is, kik részt vettek ezen hadjáratban, föltűnő sokan emelkedtek mind magasabbra, úgy hogy Trauenfesti Amon megjegyzése szerint talán Európa valamennyi hadseregében példátlan, hogy ily tömegesen lépjenek előre, nevezetesen az ezen időbeli Wurmser-huszártisztek közül utóbb lovassági tábornok lett kettő, altábornagy hét, vezérőrnagy kilencz, ezredes hét — s ide nincs számítva az akkor még ismeretlen Simon József vicefrajter, al-ezredes nyolcz, őrnagy tizenhat, — az utóbbiak közt egy trombitás, egy pedig őrmester volt a török hadjárat idejében. A Maria Terézia-rendet tizenketten kapták meg, Simonyit ezúttal is kihagyva a sorozatból és pedig öten azalatt, a míg az ezredhöz tartoztak.²

Ilyen tisztikarnak a példaadásából nyerte huszárélete első benyomásait Simonyi s ha nem találjuk is nyomát a Nagy Pál által megírt életrajzban, lehetetlen, hogy a lefolyt háború egyik legkiválóbb hősenek, a később (1796) báróságra emelt Buday

¹ Nagy Pál id. m. 20 és kk. ll.

² G. R. Amon v. Trauenfest: *Gesch. d. kk. Huszaren-Regimentes* No. 8. Wien. 1880. 265. í.

Ignác főhadnagynak tettei ne lettek volna rá nagy hatással s ne lelkesítették volna őt is hasonló hőstettek véghezvitelére.

Az ezred parancsnoka, Boros Ádám 1790 január 26-án vezérőrnagy, majd altábornagy lett; helyét gr. Nauendorf Á. Fr. foglalta el, ki már előzőleg, 1789-ben megkapta a 2-ik ezredesi tisztséget, majd 1793-ban ő is vezérőrnagy s azután altábornagy lett, helyette pedig 2-ik ezredesnek áthelyezték a toscanai huszároktól gr. Wielhorszky Mihály alezredest, míg az alezredesi tisztséget b. Wachenheim Ferencz őrnagygyal töltötték be, a kit aztán 1792-ben előbb 2-ik ezredesnek, Nauendorf vezérőrnagysága után pedig, 1793-ban ezredparancsnoknak léptettek elő s parancsnok volt 1795 szeptemberben Freiburgban bekövetkezett haláláig, a mikor aztán, Simonyi Salo di Garda melletti hőstette idejében, gr. Klenau János lett a Wurmser-ezred parancsnoka.¹

Győrben nem sokáig időzött az ezred, hanem már áprilisban a porosz határon, Szilézia és Galiczia szomszédos részeibe Freistadtba és más kisebb városokba helyezték át egy osztály kivételével, melyet a német alföldi zavarok miatt gr. Kollonits Miksa parancsnoksága alatt Luxemburgba küldtek.

E közben halt meg Simonyi atyja s ekkor néhány hónapot otthon töltött szabadságon.

Meglehetős örökség maradt rá, abból magához vett egy kisebb összeget és visszautazott állomáshelyére, Freistadtba, egy jómódúnak éppen nem mondható városkába, hol «akár merre tekintett az ember, csak a szükség jelentgette magát.» Később, a németországi városokban mindenféle része volt a szíves vendéglátásban, az itteni szegény lakosság azonban nagyon rászorult arra a kis pénzre, a mit a katonaságtól szerezhetett, még az öt naponként kiosztott kenyérből is kivették részüket a huszárok vasárnapi táncosnéi, «a czifrább s katonákat kedvelő leányok», kik «az ötödnap kenyérosztásra szintén előrukkolván, a katonakenyérben nem szükölködének.» Simonyinak nagyon takarékosan kellett bánnia a magával vitt pénzzel. Nem volt

¹ U. a. 287. l. (A. Thürheim): Die Reiter-Regimenter d. kk. österr. Armee. II. Die Huszaren. Wien. 1862. 221. s. köv. l.

ugyan könnyelmű, költekező természetű, de azért szerette magára vonni a figyelmet külső megjelenésével is, most is első gondja volt, hogy szép csinos új ruhát készíttessen magának. A mellett koplalni sem volt kedve, már pedig nagyon szűkösen telt élelemre a viczekáplári fizetésből s ha nem maradt valami az ebédről, vacsora sem igen volt, holott «vacsora nélkül éjjeli nyugalma éppen nem lehetett.» Voltak egyéb költségei is. Egyszer csak arra jutott a folytonos számolgatás mellett, hogy «semmit a semmiből kihúzáván, marad semmi», elfogyott a pénze s utoljára is magának kellett foltoztatni ruháját és rendben tartani holmijait. Mindamellett elég vígan teltek a napok, mígnem 1792 tavaszán a francia határ felé indították a Wurmser-huszár-ezredet.

A huszárok 1792 május hóban indultak el Troppauból, hova az előző év augusztus havában helyezték az ezredet s Morvaországon, Ausztrián és Bajorországon át július 12-én érkeztek meg a Rajna közelében fekvő badeni Schwetzingenbe, hol már ekkor 30 ezer emberből álló sereg tanyázott hg. Hohenlohe-Kirchberg vezérlete alatt.¹ A huszárok megérkezését egész nagy tömege várta a kíváncsiaknak, kik még sohasem láttak magyar katonát s hűsz mérföldnyiről is eljöttek, úgy hogy «rakott szekerekkel, hintókkal, lovas és gyalogjövő nézőkkel a lóger tele lett, kik a katonasághoz a legnagyobb barátságos tekintettel annyira viseltettek, hogy a főbb s legszebb dámák is minden hátrázás nélkül még a közemberek sátoraiiban ki- s bejárákálnának.»

Egy hónapig se tartottak a schwetzingeni szép napok mindenféle vigalom és mulatság között, de Simonyi gondolat világára és erkölcsi életére mégis rendkívüli hatással voltak. Most nyílt először alkalma műveltebb körhöz tartozó nőkkel érintkezni, kik - mint Nagy Pállal közölt visszaemlékezéseiből ki-

* Az egyes adatokat Amon id. m. 303. l. után adtam. Simonyi már nem emlékezett vissza pontosan. Így a Troppauba való menetelt a freistadti tartózkodás előtti időbe teszi, a Németországba való vonulást pedig 1793 május hóba. A Schwetzingenig való menet sem tartott 3 hónapig, hanem 2 hónapig s talán még néhány napig. L. ezekre Nagy Pál id. m. 24., 25. s köv. l.

tűnik — szívesen vették, midőn körülöttük forgolódott a csinos megjelenésű, «módos tartású», 21—22 éves fiatal huszár s nem haragudtak még tréfás és csintalan beszédjéért sem, sőt úgy megkedvelték, «hogy Svetzingához távolabb lakó uraságok is úri házoknál szívesen fogadnák.» A deákkori évek szilaj kedvtelése, a török hadjárat alatti tábori élet durva mulatságai s a freistadti szegény népség vagy rideg magaviseletű, vagy katonák után mászkáló cifrálkodó leányai után végre megismerkedett a finomabb szokásokkal és erkölcsökkel s az «igen jól nevelt becsületes kellemetes emberekkel, főképp szebb nemmel való társalkodási» úgy izlésében, mint erkölcsi életében alapos változást idéztek elő.¹

Hohenlohe serege augusztus 1-én lépte át a Rajnát. A Wurmser ezredet abba a csoportba osztották, melyet hg. Waldeck vezetett át a mannheimi hidon. A sereg Landau felé vonulva, augusztus 29-én érkezett Thionville alá s körülfogta. A Metzbe vezető országút szemmel tartására a jobb szárny előtt svalizserokat, a balszárny előtt Wurmser-huszárokat rendeltek. Köztük volt Simonyi is, kit 16 emberrel előőrsnak küldtek ki. A francziák ideje korán értesültek a Thionville elleni készülletekről s még aug. 29-én hajnalban 60 Eszterházy-huszárt küldtek ki egy kapitány vezérlete alatt kémszemlére. Midőn közeledni látta Simonyi a veres zsinóros és világos kék színű magyar ruhás huszárokat, magyaroknak gondolta őket s eléjük lovagolt. Csak akkor vette észre, kikkel van dolga, mikor rálóttek. Visszafordult, de aztán 16 emberével rájuk rontott s vezetőjüket levágta; még egy páran elestek, mire a francziák futásnak eredtek. Simonyi üldözni kezdte őket s tiz embert tizenhárom lóval együtt elfogott. A nagy zajra az ezred többi része is lóra ült s a verekedés színhelyére nyomult, hol Simonyi, kinek csakóján több kardvágás s állán egy seb, aztán egyik emberének könnyü sebe tanuskodott a viadalról, nyilvános dicséretben részesült s ezenkívül ezüst emlékéremmel tüntették ki.²

¹ Nagy Pál id. m. 26. l.

² Nagy Pál id. m. 27—28. l. Treuenfesti Amon id. m. 306. l. említi a esetepatét, a nélkül, hogy Simonyiról szólna, csak a 311. l. közölt kitün-

Thionville és Metz alól Verdunig és Clermontig hatolt a szövetségesek serege, de az őszi esőzések beálltával visszaszorították a francziák, kik aztán a szövetségesek csapatai után nyomulva Saarbrückenben, Zweibrückenben és Homburgban foglaltak állást. A Wurmser-huszárok egy részét Hessentől egész Homburgig előre tolták Karlsberg megvédelmezése végett s 1793 április kezdetén sikerült Vogel Antal őrnagnak kiűzni Homburgból a francziákat és zweibrückeni területre szorítani.¹

A Hessen és Homburg közti táborozás ideje alatt kellett történni, hogy Simonyit 16 válogatott huszárral kémszemlére küldték ki, midőn a nagy ködben minden különösebb elővigyázat nélkül előre lovagolt az országúton, észreveszi, hogy egy csoport francia chasseur jön velük szembe. Minden habozás nélkül nagy kurjongatások közt rájuk támad s Homburg város kapuján túl, egész a város közepéig űzte őket. 12 ezer francia volt a városban, kiket a nagy lövöldözés riasztott föl álmukból s oly zavarba hozott, hogy egymást támadták meg és gázolták agyon s «az utcák elhányt szórt fegyverekkel, tarisznyákkal, dobokkal, üres és terhelt hordókkal, felfordult szekerekkel tele voltak.» Simonyi összeszedvén embereit, fölhasználva a zürzavart, a kapu felé indult, egyik utca szegletén azonban fél svadron francia dragonyos állta útját. Simonyi első pillanatban maga sem tudta, mihez fogjon, mikor egyik közembere kérde tőle: «mit csináljunk káplár, uram?» De erre egy másik tele torokkal kiáltja: «mind levágjuk!» a mi visszaadta lélekjelenetüket s neki rontottak a francziáknak, egy sebesült kivételével keresztül vágták magukat és zsákmánnyal megterhelve 42 fogott lóval tértek vissza.²

tettek névsorában hozza föl, hogy «die Husaren . . . Josef Simon, mit der silbernen Ehren-Denkünze für ihre hervorragende Tapferkeit belohnt.»

¹ Amon id. m. 317. l. Thürheim id. m. 201. l.

² A kalandról csak Nagy P. emlékezik meg, id. m. 29 -31. l. Az elbeszélésben némi pontatlanságok vannak az egymásutánra nézve, nevezetesen mindez 1793 nov. előtt történt volna, a trieri déli szállásra való menetelt megelőzőleg, de Simonyi már úgy szerepel, mint káplár s a kémszemle Melas kívánságára történt, a kinek seregébe csak 1794 elején osztották be az ezredet. Ezekből kiindulva egy évvel későbbre is tehető a kaland lefolyása.

1793 november havában Trierbe téli szállásra ment az ezred, míg Simonyit portyázásra küldték ki 16 emberrel. Ezen időben egy körülbelül húsz emberből álló francia csapat járta be és dúlta a vidéket valamelyik forradalmi biztos vezetése alatt, a mely a zweibrückeni herczeg kastélyát is kifosztotta. Simonyi hírt vett arról, hogy a csapat alkonyatkor egy 4 mérföldre eső faluba szállt. Bár rendkívüli hideg, szeles, havas idő volt, úgy hogy árkokban, hófúvásban hasig jártak a lovak, Simonyi nem riadt vissza az óriási fáradsággal összekötött veszedelmes úttól s négy kalauzt fogadva, este 10 óra tájban megindult a kérdéses falu felé, hova virradat körül érkezett meg. Most is nagy lövöldözés és zaj közt nyargaltak be a huszárok s elfogták a meglepett francziákat, kik a királyné nevét viselő 4-ik lovas-ezred válogatott katonái voltak. 19 francia, 20 ló és igen sok arany- és ezüstpénz, ékszer és evőeszköz esett kezükbe; a zsákmányt a lovak kivételével az ezred rendeletéből Simonyi kapta meg, a ki azonban csak a pénzt tartotta meg, a többbit jobbára szétszotogatta.¹

A zweibrückeni portyázás után Simonyi is berukkolt Trierbe, hol aztán káplár lett. Az alatt az idő alatt, míg Trierben állomásozott az ezred törzstisztikara, több ilyen vakmerő kalandos portyázásnak volt a hőse Simonyi, midőn majd itt, majd ott egész váratlanul lepte meg a magukat teljes biztonságban érző francziákat, «mely váratlan tetteiről az ellenség helységeiben oly rémülést szülő hír futamodott, hogy már neve említésére is minden ember rettegne.» Mint Czürkben vagyis Sierckben, egy lotharingiai városkában mondta neki egy ilyen alkalommal az ő oltalmát kérő «szépségtől tündöklő kisasszony», midőn hat emberével átlopvá magát a francia előcsapatok vonalán, hirtelen a városkában termett: «csak a szürke lovú Simonyi káplár-tul félnek és véle egymást rémülve ijeszgetik.» Ugyanitt egy halálra rémült francia, midőn Simonyit lovastul a szobájában, embereit pedig az ajtónál kivont karddal látta, egy marék arannyal kínálta meg. Simonyi azonban ezekkel a büszke s jellemébe mély bepillantást vetni engedő szavakkal utasította

¹ Nagy P. id. m. 31--34. l.

vissza: «a magyar huszárnak nem pénz, hanem győzelem — s hozzátette még — azután bor és früstököm kell.»¹

Természetesen az ehhez hasonló kalandoknak és merész vállalkozásoknak alig van nyoma az ezred történetében. Hiszen nem egy közülük alig egyéb szerelmi kalandnal, a mire maga Simonyi kedvesen emlékezett ugyan vissza s a keresztül vitelüknél tanusított vakmerőség népszerűséget is szerzett neki a tisztikarban, a melynek rokonszenvét megnyerte modorának szeretetreméltó voltával és a társalgásban való «ügyességével» s «noha csak káplár lenne, a brigadérosok asztalánál ebédelt»² mégis inkább csak személyes jellegű bravourkodások voltak ezek.

Csaknem egy évig tanyázott az ezred Melas és gr. Mercauten tábornokok brigadjába osztva a Mosel és Rajna közti vidéken, őszre kelve azonban a francziák előnyomultak s Mainz kivételével a Rajna egész balpartjáról visszaszorították a szövetségeseket. A Wurmser-huszárok 1794 októberben Koblenznél keltek át a Rajnán s néhány heti pihenés után december elején a mainzi vár őrizetére rendelték, melyet aztán a francziák annyira körülzároltak, hogy a várórség nagy nyomoruságra jutott. A körülzárolás első négy hónapja alatt nem volt semmi összecsapás, csak farkasszemet nézett a két ellenség. A meglepetések kikürelése végett erős előőrsöket állított mind a két ellenfél s készen állottak a lovas ezredek, hogy szükség esetén az első puskaszóra lovon teremjenek. Az előőrsök oly közel álltak egymáshoz, hogy kövel hajigálhatták egymást s akárhány-szor megtörtént a sűrű ködben, hogy fölváltás idején eltévedve összekeveredtek, a mi eleinte lármás zavart idézett elő, utóbb azonban egyik fél a másikat csöndesen helyére vezette, majd kezdtek összebarátkozni, egymással beszélgettek s néha együtt pálinkáztak, míg nem mind a két részről keményen eltiltották az efféle barátkozásokat.

Simonyinak igen nagy hasznát vették ezen napok alatt. Nem volt semmi olyan kicsapás a várból, melyben ne kapott volna valami különösebb megbizást. A kormányzó, Neu altábor-

¹ Nagy P. id. m. 38—43. l.

² U. a. 45. l.

nagy, ha valami hirt akart az ellenség felől, csak Simonyit hívatta s őt bizta meg, hogy foglyul ejtsen valakit a francia seregből, a kitől tájékozódást lehet szerezni. Egyik előörsi szolgálata alatt történt, hogy párbaja volt egy francia tiszttel, ki a két előörsi vonal közé állva a magyar huszárokat becsmérelte. Simonyi levágta a francziát, de ő maga is sebet kapott balkeze fején, úgy hogy a Majna melléki Flörsheim városban, az ezred főállomáshelyén kórházba kellett mennie, hol három hónapot töltött. Mennyire becsülték a tisztikarban, mutatja az, hogy ezen idő alatt az ezredparancsnok, Wachenheim vagy mint Nagy Pál hallotta emlegetni Simonyitól, Wagenheim Ferencz a saját asztaláról látta el.

1795 okt. 16-án gr. Clerfait táborszernagy támadóan lépett föl a francziák ellen és csakhamar az október 29-ki győzelmes ütközettel felszabadította Mainzot az ostromzár alól, a midőn Simonyi is őrmesternek lépett elő. Ekkor már gr. Klenau János volt az ezred parancsnoka; Wachenheim másfél hónappal előbb, szept. 8-án halt meg breisgaui Freiburgban. Az őszi csatározásokkal telt el, úgy hogy csak 1796 január 3-án vonult az ezred téli szállásra, Baden területén, Bruchsal város környékén; Simonyi állomáshelye Zeitern nevű faluban volt, egy vagyonos fiatal úri embernél; kinél oly jó emléke maradt, hogy midőn a lipcei csata után, 1813 októberben, már mint ezredes a Franciaországba való vonuláskor ismét itt járt, fölkereste volt házi gazdáját, ez a viszontlátás¹ örömeiben feleségével és felnőtt szép leányával együtt nyakába borult s úgy fogadta őt.

Öt hónapig szüneteltek a Rajnánál a hadi műveletek, ellenben Olaszországban már 1796 április elején megkezdődtek, hova a conventet fölváltó directorium az ekkoriban feltűnt Bonaparte Napoleont küldte, ki az osztrákokat már májusban a Lodiú hidnál történt ütközet után Tirolba szorította vissza. A veszélyben forgó Mantua felszabadítására gr. Wurmser táborszernagy vezérlete alatt 30 ezer embert küldtek a felső-rajnai seregből, e csapatok közt voltak a Wurmser-huszárok is.

1796 június 7-én Mingelsheimből két csapatban vonult az ezred Tirolba Reuthéig s aztán öt csapatban tovább haladt Trientig, hova július 22-től 27-ig érkezett meg. Gr. Wurmser

már július 29-én megkezdte a hadi műveleteket s négy oszlopban nyomult előre seregével. Az ezred részint a Quozdanovich altábornagy alatt levő első, részint a Melas alatti második, részint a Mészáros altábornagy alatti negyedik oszlopba volt beosztva.

Az első hadoszlop aztán elfoglalta a Lago di Garda melletti Salot, megszállta Bresciát s július 31-én reggel Montechiaroig nyomult előre.

A hogy értesült Bonaparte az osztrák és magyar csapatok előnyomulásáról, abba hagyta Mantua ostromát s egész erejével Quozdanovichra vetette magát azzal a szándékkal, hogy előbb ezt veri meg s akkor a főhaderőt Tirolba szorítja vissza.

Quozdanovich azon vette észre magát, hogy a francziák kezdik körülkeríteni; a Salo megszállására küldött Ocskay tábornok kénytelen volt kiüríteni Salot, másfelől Ott tábornokot verték vissza a francziák Lonato alól, honnan aug. 1-én négyezer franczia vonult a hegységen át Salo felé. Augusztus 2-án már teljesen körül volt véve Quozdanovich hadteste, úgy hogy kikerülhetlennek látszott teljes megsemmisülése. Ekkor vitte véghez Simonyi azt a hőstettet, mely, mint Hirtenfeld mondja, általános csodálatot keltett.

A francziák Salonál Quozdanovich 30 ágyuból álló tartalékütegét is hatalmukba kerítették s a saját ágyuival kezdték lőni az osztrák és magyar csapatokat. Egy az országút mellett levő magaslaton akarta magát összeszedni Quozdanovich s megszállására Simonyit küldték ki egy szakasz huszárral. De egy jelentékeny franczia csapat is ide sietett, hogy elfoglalja a magaslatot, őt pedig elfogja. Simonyi azonban, mint az 1802 márcz. 3-án Prágában gr. Klenau altábornagy, hat év előtti ezredparancsnoka, Boros ezredes, b. Trach ezredes s a Mehrfeld és Mészáros uhlánus-ezredek több tisztje által kiadott hivatalos bizonyítvány tanúsítja, megmutatta vitézi nagy bátorságát azzal, hogy kevés katonájával neki rontott az ellenségnek, sokakat levagdalt, másokat halálosan megsebesített s magát szerencsésen keresztülvágta az ellenség tömegén. Ezen vitézi tette után azonnal több részre osztva embereit, mindenfelől hevesen megtámadta az említett ágyuk őrizetére rendelt ellenséges gyalog-

ságot, mely midőn a rárohanó kevés lovasságot a nagy por miatt nagy sokaságú lovasseregnek gondolta, nagy zavarodás támadt soraiban s futásnak eredt, miközben a nevezett Simonyi főhadnagy úr (1802-ben már az volt) sokakat agyonvagdalt az ágyuk mellett, az ágyuk mellől elszaladtakat pedig mindaddig üldözte, a míg csak engedte a sík föld. Mely tette által nem csak az elfogott tartaléksereg ágyuit és a kincstári podgyászt mentette meg, de a hátramaradt sereget is megoltalmazta a bekövetkező veszedelemtől.»

Ez a hivatalos bizonyítvány május 2-ára teszi a Salo di Garda melletti hőstett idejét. Az 1804-ki bárói diploma is, midőn felsorolja Simonyi kiválóbb tetteit, májusról beszél. «Az utolsó franczia háborúban minden alkalommal és minden esetben kimutatta a hadi mesterségben való alkalmas voltát és vitézségét, különösebben pedig 1796 májusban Salo am Garde tó mellett megmentette az egész tartalék tüzéséget harmincz ágyuval és az összes ott levő királyi tábori eszközöket.» Wurzbach ezekre hivatkozik, midőn Hirtenfeld aug. 2-ki datumát május 2-ára igazítja ki. De az ezred történetéből, az Amon után közölt időrendi egymásutánból kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy tévedés történt az időben s tévesen jutott a májusi datum a bárói diplomába is; nem csak május 2-án, de egész hónapon át még Badenben volt az ezred.

Egy dolog azonban feltűnő, a mi még tisztázásra szorul. Amon most is hallgat Simonyiról, már pedig a saloi hőstett magasan kiemelkedik az előbbi kisebbszerű kalandok sorából, bármekkora vakmerőség fűződött is közülök egynémelyikhez.¹

¹ Nagy Pál id. m. 51—54. l. Hirtenfeld J. Der Militär-Maria-Theresien-Orden. Wien. 1857. I. r. 739. l. Wurzbach K. Biogr. Lexikon. 34. Th. 337. s. köv. II. Amon id. m. 355—356. l. A Salo melletti dolgokról a 362. l. szól. Elmondva, hogy míg Lonato és Desenzano mellett folyt az ütközet, egy csapat franczia észrevétlenül az osztrákok mögött megszállta a fedezetlenül maradt Salot s a nélkül, hogy bevárták volna az utánnuk érkező csapatokat, haladék nélkül előnyomultak Gavardo felé, «umgingen diesen Ort und die zur Deckung des Hauptquartiers aufgestellten Grenadiere warfen sich auf den rückwärts aufgestellten Artillerie-Park, bemächtigten sich der Geschütze, welche sie *sogleich umkehrten und das Lager*

Meglehet, hogy már ekkor kinevezte őt hadnagynak a saját uhlánus ezredébe szoboszlói Mészáros János altábornagy († 1801), ki maga is szolgált a Wurmser-huszároknál, 1775-ben mint őrnagy ment át az ezredhöz a Török-huszároktól, 1778-tól 1784-ig pedig alezredes volt. Hirtenfeld csakugyan azt mondja Simonyiról, hogy Salonál már mint hadnagy tüntette ki magát. Az is figyelmet érdemel, hogy a főtebb idézett 1802-ki hivatalos bizonyítványt az 1796-ki Wurmser tiszteken, ú. m. gr. Klenau akkori ezredparancsnokon, b. Trach Emánuel őrnagyon és Boros Lajos századoson (1802 már ezredesek) kívül még a következők irták alá: Spitzer kapitány, Ritterstein főhadnagy a Merfeld uhlánus-ezredben, Ant. Littinszky káplár a Mészáros uhlánus-ezredben, Sebast. Pavelka káplár és Iván Krupszky káplár.¹

De akkor Simonyinak nem a Quozdanovichhoz, hanem a Mészároshoz beosztott Wurmser-huszárok közt kellett lennie s ennek nyoma van visszaemlékezéseiben is. Azt találjuk ugyanis Nagy Pálnál, hogy átmenve Tirolis tartományon, Basanó városánál szállt lógerba a regement. Bassanóban azonban már július 26-án a Mészáros által vezetett 4-ik hadoszlop gyűlt össze, mely aztán 27-én tovább vonult Vicenzának, 29-én Montebellónak s itt állást foglalt 30-án, úgy hogy az őrzéjétek Veronát is szemmel tartották, augusztus 1-én este felé pedig már Governoloig nyomultak; Simonyi tehát még ez esetben is részt vehetett az aug. 2-ki ütközetben.²

Bárhogy volt is, Simonyi a Wurmser-huszárokkal együtt került Mantuába csakhamar a Lonato és Desenzano mellett folyt csaták után, úgy ő maga, mint a Wurmser-ezred csak valami fél év múlva értesült hadnagyi kineveztetéséről s így

beschossen. Quozdanovich eilte mit drei Bataillons herbei, schlug die Feinde aus dem Artillerie-Park und trieb sie gegen Salo zurück.» Itt tehát félreismerhetlenül azon eseményekről beszélt, melyekkel szorosán összeshövődik Simonyi hőstette s még sem említi meg őt.

¹ A bizonyítvány kivonatát (az alább idézett bizonyítványokkal együtt) l. a. M. N. Múzeum könyvtárának levéltári osztályában s Nagy Pálnál id. m. 52. s. köv. 11.

² Amon id. m. 357., 361. l.

történt aztán, hogy a saját ezredében is nem sokkal utóbb megkapta a hadnagyi tisztséget. Az osztrák csapatok részint Tirolba, részint Mantuába való szorítása és Mantua körülzárólása érthetővé teszi, ha mit sem tudtak Mantuában Mészáros intézkedéséről.

A mantuai tartózkodás idején egy kicsapás alkalmával megint alkalma nyílt Simonyinak, hogy kitüntesse magát.

A kitörés balul ütött ki. A francziák visszaverték, Klenau csapatait a város széléig üztek, b. Spottendorf altábornagy segédseregét pedig elvágták a többitől. Simonyi épen a kapun kívül tolongók nézésében volt elmerülve, mikor a mentéje ujját meg-rántja Spottendorf s azt kérdi: «mit keresöl itt altiszt?» Simonyi azt feleli, hogy a veszedelem szemléletével tölti az időt. Erre meghagyja neki Spottendorf, hogy a mi lovas és gyalog katonát összeszedhet, azzal tartsa magát erősen a sant-antonioi úton, míg csak visszatér az ő hadosztálya. «Generális parolámra fogadom — végezte szavait, hogy tettet arany medálylyal dicsőítetik!» Vagy 20 Wurmser-husár csatlakozott hozzá s még néhányan az egyenként szállongók közül, a gyalogságot azonban kivont karddal kellett kényszeríteni a megállásra és tüzelésre, de alig hogy tüzet adtak, megfutottak. Alkonyatkor már csak a lovasok maradtak Simonyi mellett, a kik boros fővel még nála is jobban vágytak az ütközet után s türelmetlenségükben szitkozódásban törtek ki, midőn Simonyi alkalmas pillanatra várva késett a támadással s ezúttal a katonák kényszerítették rá őt. Simonyi tehát rövid buzdító beszédet tartott s körülbelül ezeket mondta:¹ «Bátor szívű huszárok! Ti az egész ármádánál legderekabb emberek vagytok, mert a többiek elszaladtak az ellenségtől, ti pedig vitéz társaim velem együtt az ellenséget keressétek; azért most felhajhászszuk s a kit találunk, mind levágjuk. Rajta tehát vitézek!» Alig végezte szavait, emberei nagy ordítás közt előre-rohantak. Az országúton levő ellenség rájuk tüzelt, úgy hogy

¹ Nagy P. id. m. 56. l. ki nyilván Simonyi szavait adja vissza. Természetesen 20 évvel később nem emlékezhetett vissza egész pontosan Simonyi az egyes szavakra és kifejezésekre, de azért így is megvilágítják gondolatmenetét.

Simonyi, ki hátra maradt, azt hitte, egy sem tér vissza közülük. De mindössze négyen estek el lovastól együtt, a francziák pedig egyszeri lövés után visszafordultak s most összeszedvén gyülelész népét Simonyi, egész éjjel őrzőjáratot tartott s virradatra több mint kétszáz összeszedett emberrel, számos sebesülttel és három ágyuval tért vissza a várba. Az ígért aranyérmét csakhamar megkapta.

Közben a Mantuába zárt sereg éhezni kezdett. Csakhamar a lovakra került a sor, úgy hogy a nagy nyomorúságban 5 ezer-nél több lovat ettek meg. Végre is fel kellett adni a várat, melyből lerakva fegyvereit, 1797 február 4-én, 5-én és 6-án vonult ki a várórség, «lecsüggött fővel, szomorú gyalog lépésekkel». A katonaság hangulatát legjobban az a huszár fejezte ki, a ki elkáromkodva magát, így kiáltott fel: «no ilyen amolyan — ha még egyszer katona létemben valami várba kell mennem, soha többé lóháton be nem megyek, hanem tehénen, mert legalább jó ízűt eszem belőle, úgy is látom gyalog kell kimenni!»¹

Az ezred most Velenczén és Stirián át egyenesen Bécsbe ment, hova 1797 április közepe táján érkezett meg. Ekkor tudta meg Simonyi, hogy nem csak a Wurmser-huszároknál, hanem már 3 hónappal előbb a Mészáros uhlánus-ezrednél is alhadnagynak nevezték ki. Átment tehát az olasz határszéleken Medea városban tanyázó Mészáros-uhlánusokhoz s midőn 1797 okt. 27-én Campofornioban megkötötték a francziákkal a békét, az ezreddel Rokersburgba ment téli szállásra.

A víg farsangi multságok és udvarlások mellett sem feledkezett meg arról, hogy pótolni kell ismereteinek hiányait s felhasználta a rövid béke napjait olvasásra, különösen pedig haszonnal forgatta a nagy emberek életéről szóló műveket, kiknek tetteiből okulást merített s ösztönt arra, hogy hozzájuk hasonló legyen. Nagy szerencséje volt, hogy századparancsnokában, a «nagy tudományú s úri nevelésű» b. Domokosban igazi jóakaró vezetőre talált, kire mindig hálásan emlékezett vissza.

¹ Nagy Pál id. m. 59—60. l. Amon sz. id. m. 389. l. «Der Ausmarsch der Besatzung mit kriegerischen Ehren, klingendem Spiel, fliegenden Fahnen und brennenden Luntten vollzogen.»

1799 tavaszán újra kitört a háború s közel két évig tartott. A most már Mehrfeldtről nevezett uhlánus ezredet a Rajnához, Kehl vára vidékére rendelték, hol legelőbb 1799 nov. 2-án egy kis előörsi ütközetben nyílt alkalma Simonyinak, hogy ismét kiténtesse magát.

A Hohenmauthban 1802 márcz. 9. Mehrfeldt vezérőrnagy, Heidl őrnagy, Spitzer és Lang kapitányok, Gottf. Radotzky, Ferd. Hutter s Ritterstein főhadnagyok, Edelsbacher hadnagy, b. Majthényi alhadnagy és Dolzsay káplár által kiállított bizonyítvány szerint a francziák a Marlin helységen át Offenburgba vezető országúton 10 kompaniából álló gyalogságot állítottak ki, mindenfelől visszaszorítván a császári előőrsoket. De Simonyi, ki az alatta levő 50 emberével ugyanazon úton előörsön állt, észrevette az ellenség szándékát s gyors előnyomulását;» hogy tehát a mi sánczainkat és¹ némely közelfekvő erdeinket ne fordíthassa a maga javára az ellenség, arra a helyes gondolatra jutott, hogy mielőtt megérkeznének az ellenség segédcapatai, ellenük szegezi magát s ezt csodalatra méltó védekezéssel, a megmentésnek már az utolsó pillanatában végre is hajtotta; hátrahagyott tudniillik azon az úton egy káplárt néhány emberrel lövöldözés és zajkeltés okáért, ő maga pedig a többi emberrel a sűrű erdőbe húzódott s hagyta, hogy az ellenség mintegy $\frac{3}{4}$ óra járásnyira előre menjen, akkor rárontott az elmenő sereg Martin mellett hagyott s három kompaniából álló csapatára s összekaszabolta a hirtelen való rajtaütés által megremített ellenséget annyira, hogy egy része azon ellenséges sokaságnak ott maradt, a többit pedig szétzavarta; mikor ezeket tapasztalta a fönt nevezett Simonyi főhadnagy úr (t. i. bizonyítvány évére érve), a szám szerint említett embereivel a hátul levő ellenséget is annyira megverte, hogy ez kénytelen volt mindennemű szándékával felhagyni s célját el nem érhette. E szerint a seregeink vesztére törő ellenséggel szabad elhatározása szerinti szembeszállása és támadása, valamint a dicsőséges és szerencsés kimenetel annál is inkább tulajdonítható nevezett Simonyi főhadnagy úrnak, mert a támadással az oly nagy sokaságú ellenséget szerencsésen le is győzte, sőt a megejtett győzelem után a számtalan sok agyon vagdal-

takon és sebesülteken kívül még 3 tisztet és 150 embert is elfogott.»¹

Téli szállásra Offenburgba ment az ezred s a vig mulatóságok, bálozás, színház és udvarlás közt eltöltött tél elmúltával 1800 tavaszán a rajnai csapatoknak nagy gyorsasággal a b. Kray tábornaszernagy vezérlete alatt levő s Engénéll állomásozó seregéhez kellett csatlakozniok. De Engétől is vissza kellett vonulni az osztrák seregnek, elébb Ulmig, aztán Neuburgnál átkelve a Dunán Regensburgig hátráltak. Ebben a visszavonulásban Simonyinak rendkívüli érdeme volt abban, hogy minél kevesebb kárral és veszélylyel történhetett s egyik hőstette a másikat követte.

Egyik volt a st. peteri és kirchgarteni 1800 május hó 6-án, melyet gr. Merfeld altábornagy 1802 márcz. 9-én Pardubitzon kelt s Heidl őrnagy, b. Stütterheim, Lang, Scheibler és Spitzer kapitányok, Ferd. Hutter főhadnagy, b. Istritz hadnagy, Ritterstein főhadnagy, Zeleczky József káplár, Polanovsky és Dubeczky közvétezek által is aláírt bizonyítványa ekkép mond el. «Május hó 6-án 1800-ik esztendőben a mint a Rajna parton fekvő csapatok visszavonulóban voltak, gr. Merfeld altábornagy a gr. Gyulay tábornok és b. Kienmayer tábornok seregei közt levő St. Peter helység tájékára küldte ki a Merfeld uhlánusoknál levő Simonyi főhadnagy urat az ellenség mozdulatainak tüzetesebb megvizsgálására. A hol is észrevette nevezett főhadnagy úr, hogy egy körülbelül 6 ezer emberből álló ellenséges sereg el akarja szakítani a seregtől gr. Gyulay tábornok csapatait, hogy aztán rárontson. Ámbár 5 vagy 6 óra járásnyira semmi katonaság sem volt a közelben a császári hadseregből s így semmi remény sem lehetett a segítségre, mégis czélul tűzte ki, hogy 30 emberével szembeszáll az ellenséggel s megakadályozza szándéka keresztül vitelében, ha fel kell is áldoznia a maga és kevés emberének életét, de megvédi gr. Gyulay tábornokot népével együtt. Ezért a Kirchgarten nevű helység melletti erdőbe húzódott s maga előtt mintegy ötszáz lépésre elvonulni hagyta

¹ Nagy P. id. m. 61—63. l., a ki azonban oly gyatra fordításban közli, hogy néhol szinte érthetetlen.

az ellenséget, bevárta utócsapatát s azt hirtelen megrohanva, szétkergette, a ki elébe esett, összevagdalta s egy pár elfogott ellenséges ágyuból annyira lövöldöztetett, hogy az ellenség nem tudta mire vélni ezen hirtelen támadt csatazajt, akadályozva látta magát útja folytatásában s fölhagyott előbbi szándéka végrehajtásának czélba vett módjával. Többször nevezett gróf Gyulay tábornok úr is észrevette ezeket s népével együtt útnak eredt és sérelem nélkül csatlakozott a sereghez. Ez alkalommal sok embert, lovat és szekeret fogott el Simonyi főhadnagy úr s kimutatta előttünk már eddig is ismeretes vitézségét és katonai bátorságát.»¹

Weissenhorn városnál, az Ulmban való elhelyezkedés alkalmával, június 10-én a Merfeld-ezred csak oly módon szabadult meg nagyobb veszedelemtől, hogy Simonyi nagy málhás szekereket huzatott az üldöző, nagy számú ellenséges lovasság elé, a mely azonban így is fogságba ejtette Abaffy hadnagyot néhány emberével együtt. De mégis felhagyott az üldözéssel s így meghúzhatta magát az ezred az egy órányira levő táborban. Másnap Stütterheim őrnagy rendeletére Simonyi 30 emberrel az ellenség előőrseit támadta meg s úgy széjjelverte, hogy egész a francia táborig hatolt, honnan előleges megbeszélés szerint eleven hirmondót kellett szereznie, de az ellenség nagy ereje miatt csupán két foglyot ejthetett, e mellett többeket levágott és megsebesített.

Június 21-én az Ulmból való visszavonulás is megkezdődött s nem egészen egy hét alatt két olyan rendkívüli bátorsággal, eltökéltséggel és okossággal végrehajtott vitéz tette volt Simonyinak, mely aztán csakhamar megszerezte neki a Mária Terézia-rendet.

Nagy Géza.

¹ Nagy P. id. m. 66—67. l. Ennek a magyar fordítására is elmondhatni ugyanazt, a mit az előbbi bizonyítványra.